

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 3 (2015)

Η Κοινωνική Εργασία στην Κύπρο την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης

Σταύρος Πάρλαλης, Ανδριανή Αθανασίου

doi: [10.12681/sp.10590](https://doi.org/10.12681/sp.10590)

Copyright © 2016, Σταύρος Πάρλαλης, Ανδριανή Αθανασίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πάρλαλης Σ., & Αθανασίου Α. (2017). Η Κοινωνική Εργασία στην Κύπρο την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης. *Κοινωνική Πολιτική*, 3, 74-92. <https://doi.org/10.12681/sp.10590>

**Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

Πάρλαλης, Σταύρος και Αθανασίου, Ανδριανή

Πανεπιστήμιο Frederick (Κύπρος)

Περίληψη: Η Κύπρος την τελευταία διετία αντιμετωπίζει δραματικές οικονομικές, κοινωνικές και (γεω)πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες έχουν επιφέρει τρομακτικές αλλαγές σε διάφορα επίπεδα αλλά κυρίως στην οικονομική κατάσταση των πολιτών. Μερικές από αυτές είναι η δραματική αύξηση της ανεργίας, η αύξηση των άπορων ατόμων και η αδυναμία ικανοποίησης των βασικών αναγκών από μεγάλο μέρος της κοινωνίας. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, πολλές αλλαγές και ανακατατάξεις παρατηρούνται σε μια σειρά από φορείς και οργανώσεις όπου εργάζονται κοινωνικοί λειτουργοί (π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοινωνικά Παντοπωλεία). Στα παραπάνω πλαίσια, η Κοινωνική Εργασία καλείται να ελιχθεί, να εξελιχθεί και να αφογκραστεί αυτές τις αλλαγές προκειμένου να καταφέρει να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις που παρουσιάζονται. Το παρόν άρθρο πραγματεύεται τις αλλαγές που πραγματοποιούνται στους παραπάνω φορείς και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να ανταποκριθούν σε αυτές τις αλλαγές μέσα στο γενικότερο πλαίσιο οικονομικής ύφεσης.

Λέξεις κλειδιά: *Κοινωνική εργασία, κοινωνικές υπηρεσίες, οικονομική κρίση, Κύπρος*

Το ιστορικό πλαίσιο συγκρότησης της Κοινωνικής Πρόνοιας και της Κοινωνικής Εργασίας στην Κύπρο

Η ανάπτυξη της κοινωνικής πρόνοιας στην Κύπρο, όπως άλλωστε και σε οποιαδήποτε άλλη χώρα, συνδέεται σε μεγάλο βαθμό, τόσο με την ιστορική της πορεία, όσο και με τις κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις και δρώμενα που παρουσιάζονται, ιδιαίτερα, στις διάφορες περιόδους 'κρίσης' στην ιστορία της. Αν και οι έννοιες του αλτρουισμού και της αλληλεγγύης αποτελούσαν χαρακτηριστικά της Κυπριακής κοινωνίας από τα αρχαία χρόνια, τα πρώτα σημάδια παροχής κοινωνικής πρόνοιας στην Κύπρο παρατηρούνται κατά τον 19^ο αιώνα, κυρίως στη μορφή της φιλανθρωπίας, συμπόνιας και άτυπης βοήθειας που προσέφεραν μεταξύ τους τα άτομα στο πλαίσιο της κοινότητας (Triseliotis 1977). Λόγω των πολλών της κατακτητών, η Κύπρος αργεί να αναπτύξει το δικό της πολιτικό και κοινωνικό κράτος. Έτσι, εν απουσία ενός πολιτικού κράτους, το σημαντικότερο ρόλο στην οργάνωση και παροχή κοινωνικής πρόνοιας, περίθαλψης και στήριξης των άπορων και κοινωνικά ευάλωτων προσώπων, διαδραμάτισε η Εκκλησία της Κύπρου (SPES 2009; Νεοφύτου 2011).

Τα θεμέλια, όμως, του κυπριακού κράτους πρόνοιας, τέθηκαν κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1959), με την βρετανική διοίκηση να βελτιώνει σημαντικά τους τομείς κρατικής ευθύνης και να εισαγάγει σημαντικές νομοθεσίες στον τομέα της κοινωνικής προστασίας (π.χ. Περί Ψυχικά Ασθενών Νόμος του 1931, Περί Αγαθοεργών Ιδρυμάτων Νόμος του 1925, Περί Ανήλικων Αδικοπραγούντων Νόμος του 1935, Περί Παίδων Νόμος 1956, κ.ά), χωρίς όμως να τυγχάνουν της απαραίτητης αναπροσαρμογής ανάλογα με τις γηγενείς ανάγκες και ιδιαιτερότητες (Triseliotis 1977).

Μερικοί από τους σημαντικούς σταθμούς στην εξέλιξη της κοινωνικής πρόνοιας, κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, θεωρούνται η ίδρυση, το 1943, της πρώτης κοινωνικής υπηρεσίας (Σωφρονιστικής Σχολής Λαπήθου), η σύσταση των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας το 1952, το σχέδιο παροχής οικονομικής βοήθειας το οποίο εισήχθη το 1953 και που αποτέλεσε τη βάση για το σχεδιασμό και τη λειτουργία άλλων προγραμμάτων παροχής υπηρεσιών σε ευάλωτες ομάδες του

πληθυσμού και η εισαγωγή του πρώτου συστήματος κοινωνικής ασφάλισης το 1957 (Triseliotis 1977; Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2003; Νεοφύτου 2011, σελ. 174).

Με τη σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας αναπτύσσουν διεθνείς συνεργασίες και αναβαθμίζουν τα προγράμματα και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, ιδιαίτερα αυτές, που απευθύνονται σε άτομα τρίτης ηλικίας, σε οικογένειες και σε παιδιά (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2003). Το 1968 εισάγεται το πρόγραμμα Κοινοτικής Εργασίας και Υπηρεσιών Νεολαίας, με απώτερο στόχο την οργάνωση και ενίσχυση της κοινότητας και του εθελοντικού τομέα, έτσι ώστε να συμβάλουν στην κοινωνική ανάπτυξη (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2003). Συγκεκριμένα, αναφέρεται, ότι εκείνη την περίοδο, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, επιχορηγούν σύνολο 32 εθελοντικές οργανώσεις (Νεοφύτου 2011, σελ. 177).

Όσο αφορά στον εθελοντικό τομέα στην Κύπρο, από το 1960 μέχρι το 1973, ο συντονισμός των εθελοντικών οργανώσεων πρόνοιας πραγματοποιείται από τα Επαρχιακά Συμβούλια Ευημερίας (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2008). Το 1973, συστήνεται το Παγκύπριο Συμβούλιο Ευημερίας, με σκοπό των συντονισμό των εθελοντικών οργανώσεων και την χάραξη πολιτικής στον τομέα της εθελοντικής πρόνοιας. Το 1989, ψηφίζεται ο 'Περί Παγκυπρίου Συμβουλίου Ευημερίας Νόμος' (152/89) παρέχοντάς του, την αναγκαία νομική υπόσταση για να ασκεί πιο αποτελεσματικά το ρόλο του. Το 2006 το Παγκύπριο Συμβούλιο Ευημερίας, μετονομάζεται σε Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού (Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού 2008). Φυσικά, μέχρι σήμερα, καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία και βιωσιμότητα των εθελοντικών οργανώσεων διαδραματίζουν οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, με νομοθεσίες της οι οποίες ρυθμίζουν τη λειτουργία, τον έλεγχο και την επιχορήγηση αυτών.

Μετά την Τούρκικη εισβολή το 1974, το σύστημα της κοινωνικής πρόνοιας στην Κύπρο εξελίσσεται και διαμορφώνεται περαιτέρω, με βασικό στόχο την παροχή οικονομικής αρωγής και ψυχοσυναισθηματικής υποστήριξης στους εκτοπισθέντες. Ακολουθεί η μαζική πρόσληψη προσωπικού, διαφόρων ειδικοτήτων, και η ανάπτυξη υπηρεσιών και προγραμμάτων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των νέων

κοινωνικών αναγκών που προκύπτουν (Νεοφύτου 2011). Η αναδιάρθρωση του Τμήματος Ευημερίας, μετά την Τούρκικη εισβολή, καθιέρωσε τον μέχρι σήμερα προσανατολισμό και τη φιλοσοφία του προνοιακού συστήματος, με το κράτος να αναλαμβάνει την κύρια ευθύνη παροχής προνοιακών υπηρεσιών, σε ένα ιδιαίτερα συγκεντρωτικό σύστημα (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2008, σελ. 80). Αυτός ο χαρακτήρας, όπως υποστηρίζει και το παρόν άρθρο, κάτω από τις ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, τίθεται σήμερα, πλέον, υπό αμφισβήτηση.

Η Κοινωνική Εργασία στην Κύπρο

Η στελέχωση, κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, των πρώτων κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς και των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, δεν προέβλεπε την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού και δε, κοινωνικών λειτουργών. Έτσι, οι πρώτοι επαγγελματίες που στελέχωσαν τις κοινωνικές υπηρεσίες ήταν, συνήθως, δάσκαλοι, λογιστές, βιολόγοι κ.ά (Spaneas 2012, σελ. 94). Η πρώτη κοινωνική λειτουργός απασχολείται στις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας το 1967, ενώ μετά ακολουθεί η τοποθέτηση και άλλων κοινωνικών λειτουργών στα Υπουργεία Υγείας και Δικαιοσύνης (Νεοφύτου 2011, σελ. 179). Το 1966, ιδρύεται το Συμβούλιο Κοινωνικών Λειτουργών Κύπρου, το οποίο αναλαμβάνει, μαζί με τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, ανάμεσα σε άλλα, και τη συστηματική εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, κυρίως σε συνεργασία με επαγγελματίες από Ελλάδα και Αγγλία (Νεοφύτου 2011).

Το γεγονός, όμως, ότι μέχρι το 2001, δεν υπήρχε η δυνατότητα εκπαίδευσης επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών στην Κύπρο (οι περισσότεροι μέχρι τότε εκπαιδεύονταν σε Ελλάδα, Αγγλία και ΗΠΑ), καθυστέρησε την ανάπτυξη της ταυτότητας της Κοινωνικής Εργασίας στην Κύπρο (Spaneas 2012). Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη ότι ακόμη μέχρι σήμερα, απασχολούνται σε πολλές κοινωνικές υπηρεσίες επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων οι οποίοι, όμως, ασκούν τα καθήκοντα του κοινωνικού λειτουργού, αποτελεί μια πρόκληση για το επάγγελμα και την προσπάθεια των επαγγελματιών να διαφοροποιηθούν από άλλα συναφή επαγγέλματα, όπως αυτά του συμβούλου και του κοινωνιολόγου.

Σημαντική εξέλιξη στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Εργασίας στην Κύπρο, πέρα από την ίδρυση της πρώτης Σχολής Κοινωνικής Εργασίας το 2001 στο Πανεπιστήμιο Frederick, ήταν και η κατοχύρωση του επαγγέλματος, με την ψήφιση του Περί Εγγραφής Επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών Νόμο του 2000 και του Κυπριακού Κώδικα Δεοντολογίας του 2003. Η νομοθεσία αυτή ήταν αποτέλεσμα μακροχρόνιων αγώνων του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών και αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις των Κοινωνικών Λειτουργών στην Κύπρο.

Σήμερα, υπάρχουν εγγεγραμμένοι, στην Κύπρο, περίπου 600 επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί. Σημαντική μεταβολή στην άσκηση του επαγγέλματος στην Κύπρο, σημειώνει και η όλο μεγαλύτερη απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών και σε άλλους τομείς πρόνοιας (τοπική αυτοδιοίκηση και εθελοντικό τομέα), πέρα του δημοσίου, οι οποίοι τομείς παρέχουν την ευκαιρία και την ευελιξία για την ανάπτυξη πιο καινοτόμων κοινωνικών προγραμμάτων. Απουσιάζει, εντούτοις, και κρίνεται απαραίτητη, η χαρτογράφηση του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας, καθώς και η καταγραφή των μεθόδων και παρεμβάσεων που εφαρμόζονται από τους επαγγελματίες στην Κύπρο.

Τέλος, για την αναγνώριση του επαγγέλματος και την αποδοχή της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας, απαιτείται η ανάπτυξη των πρακτικών της έρευνας και της αξιολόγησης προγραμμάτων οι οποίες, στην Κύπρο, βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Η συνεργασία ανάμεσα σε κοινωνικές υπηρεσίες και των τριών, πλέον, Σχολών της Κοινωνικής Εργασίας, καθώς η λειτουργία από το 2012 του πρώτου Μεταπτυχιακού προγράμματος στην Κοινωνική Εργασία, έχει βοηθήσει προς αυτήν την κατεύθυνση σε μικρό, όμως, ακόμη βαθμό.

Κλείνοντας, μπορεί κανείς να υποθέσει ότι η οικονομική κρίση που βιώνει η Κύπρος, αν και θέτει νέες προκλήσεις και δυσκολίες για το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας μπορεί, ταυτόχρονα, να δημιουργήσει νέες τάσεις και ευκαιρίες για την ανάπτυξή του επαγγέλματος προσανατολισμένο στις σύγχρονες ανάγκες του Κυπριακού λαού.

Η κοινωνική εργασία σε συνθήκες ευημερίας

Η οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε η Κυπριακή Δημοκρατία τις δεκαετίες '80 και '90 (Πρεσβεία της Ελλάδος στην Κύπρο 2012, σελ. 4) αποτυπώνεται και στις κοινωνικές παροχές που προσφέρει το κράτος απλόχερα προς τους πολίτες του. Το κράτος έχει την οικονομική άνεση να στηρίζει τους λιγότερο δυνατούς και ικανούς, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Μερικά από τα επιδόματα που μπορούν να αναφερθούν επιγραμματικά είναι το επίδομα μάνας, τέκνου, φοιτητικής χορηγίας, επιδότηση υπογόνιμων ζευγαριών για εξωσωματική γονιμοποίηση, επιδόματα σε οικογένειες με τρίδυμα, μονογονιούς, αιτητές ασύλου, ενώ εξωπραγματικό φαντάζει το επίδομα δίαιτας (Signalive/KYPIE 2012). Σε αυτό το κλίμα, τα κριτήρια τα οποία τίθενται από τα κυβερνητικά επιτελεία είναι ελαστικά και μπορεί να υποστηριχθεί ότι υιοθετείται ένα θεσμικό-αναδιανεμητικό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής, στα πλαίσια της οποίας αναπτύσσεται η κοινωνική εργασία. Βέβαια, αυτή η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει μέσα στο 2012, όπου κορυφώνεται η οικονομική κρίση. Τα κριτήρια γίνονται αρκετά πιο αυστηρά, μερικά επιδόματα καταργούνται ή μειώνονται δραστικά, ενώ σταδιακά παρατηρείται μείωση των συνολικών δαπανών κοινωνικής πρόνοιας. Έτσι, η παρούσα οικονομική συγκυρία δείχνει μια στροφή προς μια πιο συντηρητική προσέγγιση της κοινωνικής πρόνοιας και σαφώς μια στροφή προς το υπολειμματικό προνοιακό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής.

Η μείωση του κρατικού προϋπολογισμού όσο αφορά τις κοινωνικές παροχές έχουν σημαντικές επιπτώσεις και για τους ίδιους του επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς. Ενώ παρατηρείται αύξηση στον όγκο των περιπτώσεων που αναλαμβάνουν οι επαγγελματίες, οι μισθοί φαίνονται να μειώνονται, κοινωνικά προγράμματα παύουν να λειτουργούν λόγω του ότι μειώνεται ή διακόπτεται η επιχορήγησή τους από το κράτος, περιορίζονται οι νέες προσλήψεις ενώ σε συνδυασμό με την αυξανόμενη επαγγελματική εξουθένωση, παρουσιάζεται υποβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (International Federation of Social Workers 2012).

Η παρούσα οικονομική κατάσταση στην Κύπρο

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση και πιο συγκεκριμένα ο Ευρωπαϊκός νότος αντιμετωπίζει έντονα οικονομικά προβλήματα (Plumer 2013). Χώρες οι οποίες έχουν επηρεαστεί περισσότερο από τις παρούσες οικονομικές συνθήκες είναι η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και τελευταίως η Κύπρος. Σε αυτές τις χώρες, η οικονομική ύφεση έχει επιφέρει πολλαπλές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες είναι εμφανείς σε πολλούς διαφορετικούς τομείς τόσο στη δημόσια σφαίρα (π.χ. υψηλά ποσοστά ανεργίας), όσο και σε προσωπικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα η ελλιπής κάλυψη βασικών αναγκών μιας οικογένειας (IME-ΓΣΕΒΕΕ 2014), ενώ σε ακραίες περιπτώσεις (π.χ. ΗΠΑ) παρατηρείται αύξηση των οικογενειών που αναγκάζονται να γίνουν/μείνουν άστεγες (Hutchison 2010, σελ.163).

Ασφαλώς, οι επιπτώσεις της παρούσας οικονομικής ύφεσης διαφέρουν από τη μια χώρα στην άλλη. Στην Κύπρο, η οικονομική ύφεση άρχισε να γίνεται εμφανής μετά την έκρηξη που πραγματοποιήθηκε στο Μαρί, στις 11 Ιουλίου 2011, τη μεγαλύτερη μονάδα ηλεκτρισμού του νησιού (The Guardian 2011), ένα γεγονός με πολλαπλές οικονομικές συνέπειες στη μικρή κοινωνία της Κύπρου. Επιπρόσθετα, δραματικές εξελίξεις παρουσιάστηκαν μετά τη συμφωνία που πραγματοποιήθηκε μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF 2013α), η οποία οδήγησε στο κούρεμα των καταθέσεων (Reuters 2013), την κοινωνική αναταραχή (Balls 2013) και την υπαγωγή της χώρας σε μια σειρά μνημονίων (IMF 2013β). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας (CAN 2014), η καταρράκωση του χρηματιστηρίου (Xydias 2013), η υπερχρέωση των νοικοκυριών σε δάνεια, η πτώση των μισθών (Trimikliniotis 2013), η πτώση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ανά κάτοικο (World Bank 2014), ο κλονισμός της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα της χώρας (Pashardes and Pashourtidou 2013, σελ.16), η πτώση της αγοραστικής/καταναλωτικής δύναμης και η μερική παύση εργασίας των παραγωγικών δυνάμεων της αγοράς. Περιληπτικά, μπορεί να ειπωθεί ότι οι αλλαγές – ή ρυθμίσεις – πραγματοποιήθηκαν με απότομο και βίαιο τρόπο, κάτι το οποίο είχε άμεσο αντίκτυπο στην μεγάλη μάζα του πληθυσμού, παρ'όλο που αυστηρά μέτρα λιτότητας είχαν επιβληθεί πριν από το κούρεμα καταθέσεων και κυρίως έχοντας υψηλή συναίνεση μεταξύ των κομμάτων (Zenios 2013, σελ.30).

Εστιάζοντας στην ανεργία, καταφαίνεται ότι στο τέλος του Φεβρουαρίου 2014 ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων ανερχόταν στα 53.204 ενώ ο αντίστοιχος αριθμός το Φεβρουάριο του 2012 βρισκόταν στα 37.874 πρόσωπα (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου 2012, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου 2014). Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Ιανουάριος 2014), η Κύπρος βρισκόταν ανάμεσα στις χώρες με τη μεγαλύτερη αύξηση στα ποσοστά ανεργίας με το ποσοστό να ανέρχεται τον Ιανουάριο στο 16.8% από 14,4 % το προηγούμενο έτος. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ανεργία αποτελεί μια πρόκληση για την κοινωνική εργασία σε περιόδους κρίσης, καθώς δεν αναδεικνύεται μόνο η ικανοποίηση των αναγκών των υφισταμένων ομάδων και ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες αλλά εντοπίζονται και δημιουργούνται νέες ομάδες ατόμων που δεν έχουν πρόσβαση στην απασχόληση και κινδυνεύουν από τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η κρίση του κοινωνικού κράτους και η επιστροφή στις «ειδικές κοινωνικές πολιτικές»

Όπως αναφέρει ο Ρομπόλης (2013) το κοινωνικό κράτος αποτελεί έναν θεσμό που λειτουργεί αντικειμενικά και διαμορφώνεται προκειμένου να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες του πληθυσμού. Ασφαλώς, το κοινωνικό κράτος είναι συνδεδεμένο με το οικονομικό σύστημα κάθε χώρας. Επομένως, μέσα στις συνθήκες που περιγράφηκαν παραπάνω, αναμενόμενες πρέπει να θεωρούνται οι επιπτώσεις στον τομέα της κοινωνικής και προνοιακής πολιτικής. Η Πολιτεία καλείται να ανταποκριθεί σε μια διπλή πρόκληση όπως είναι η οικονομική κρίση και η δυνατότητα παροχής υπηρεσιών με βάση την επιλογή του εξυπηρετούμενου και την ενδυνάμωση του (Brown and Yates 2011, σελ.166), κάτι το οποίο – προς το παρόν – φαίνεται να αλλάζει δραματικά. Κατ'αρχήν, ο προϋπολογισμός του 2014 προέβλεπε μείωση των κονδυλίων για κοινωνικές παροχές κατά 13% (€832 εκατομμύρια σε σύγκριση με €962 εκατομμύρια το προηγούμενο έτος) (ΚΥΠΕ/ΑΠΕ 2013). Επιπρόσθετα, αλλαγές παρατηρούνται και σε διαχρονική βάση. Ιστορικά έχει αποδειχθεί ότι όσο το κράτος μειώνει τις δαπάνες για βοήθεια προς τους φτωχούς, τόσο αυξάνεται ο πληθυσμός που ζει σε επίπεδα φτώχειας (Zastrow 2014, σελ.120), κάτι το οποίο αρχίζει να καταφαίνεται και στην περίπτωση της Κύπρου.

Τα συγκεκριμένα στοιχεία καταδεικνύουν μια στροφή από ένα μοντέλο καθολικής κάλυψης, σε ένα μοντέλο υπολειμματικής κάλυψης. Με άλλα λόγια, επικρατεί ο φιλελευθερισμός με τους σχετικούς κανόνες και μηχανισμούς της αγοράς, ενώ συνυπάρχει η ατομική πρωτοβουλία και η οικογενειακή φροντίδα για την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών. Έτσι, το κράτος παρεμβαίνει και παρέχει βοήθεια μόνο σε όσους βρίσκονται λίγο πριν από τα όρια της εξαθλίωσης μετά από έλεγχο των πόρων τους και εξακρίβωση του χαμηλού επιπέδου διαβίωσης (Βενιέρης 2001). Ως αποτέλεσμα, περιορίζεται στο ελάχιστο η παρέμβαση του κράτους, ενώ γίνεται μια επαναξιολόγηση τόσο των πολιτικών που έχει θέσει σε εφαρμογή το κράτος όσο και στις παρεχόμενες υπηρεσίες, επιδόματα και παροχές.

Πέρα από τις παραπάνω αλλαγές, πολλές αλλαγές και ανακατατάξεις παρατηρούνται σε μια σειρά από φορείς και οργανώσεις όπου εργάζονται κοινωνικοί λειτουργοί (π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοινωνικά Παντοπωλεία). Στα παραπάνω πλαίσια η Κοινωνική Εργασία καλείται να ελιχθεί, να εξελιχθεί και να αφογκραστεί αυτές τις αλλαγές προκειμένου να καταφέρει να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις που παρουσιάζονται. Είναι γνωστό ότι για τους κοινωνικούς λειτουργούς οι εξαιρετικά δυσμενείς οικονομικές συνθήκες νοούνται και γίνονται αντιληπτές ως καταπάτηση των κοινωνικών δικαιωμάτων των απευθυνόμενων στις κοινωνικές υπηρεσίες, και προφανώς έχει επιπτώσεις στους εξυπηρετούμενους (Goldberg 2012). Το παρόν άρθρο πραγματεύεται τις αλλαγές που πραγματοποιούνται στους παραπάνω φορείς και αντίστοιχα τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να ανταποκριθούν σε αυτές τις αλλαγές μέσα στο γενικότερο πλαίσιο οικονομικής ύφεσης.

Η κοινωνική εργασία σε συνθήκες κοινωνικής περιθωριοποίησης και κοινωνικής έκπτωσης

Οι σημερινές συνθήκες δεν επιτρέπουν την ύπαρξη πλουσιοπάροχων παροχών και επιδομάτων. Εν αντιθέσει, όπως περιγράφηκε παραπάνω, έχει ξεκινήσει ένας εξορθολογισμός όλων των παρεχόμενων παροχών προς τους πολίτες, προκειμένου να «νοικοκυρευτούν» τα οικονομικά στοιχεία του κράτους. Βέβαια, αυτή η νέα στρατηγική έχει αλλάξει άρδην τον τρόπο εργασίας των κοινωνικών λειτουργών όσον αφορά τα κοινωνικά επιδόματα. Η πιο σημαντική αλλαγή έχει επέλθει με την θέσπιση

του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (Σεπτέμβριος 2014). Οι κοινωνικοί λειτουργοί συνεχίζουν να εργάζονται με εξυπηρετούμενους, να κάνουν εκθέσεις και αναφορές για την κάθε μια περίπτωση, ωστόσο χάνουν το δικαίωμα αποφασίσουν για το επίδομα το οποίο λαμβάνει ο κάθε εξυπηρετούμενος. Πλέον οι λειτουργοί του Γραφείου Ευημερίας θα εισηγούνται για την κάθε μια περίπτωση, ωστόσο την τελική απόφαση για το εάν θα δικαιούται κάποιος επίδομα ή όχι θα γίνεται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών. Με άλλα λόγια, γίνεται κατανοητό ότι ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών σε μεγάλο βαθμό γίνεται «συμβουλευτικός», παρά να είναι «παρεμβατικός» όπου ο ίδιος κρίνει ότι πρέπει να παρέμβει και να βοηθήσει με κάποιο από τα διαθέσιμα κοινωνικά επιδόματα. Επίσης, αυτός ο τρόπος δείχνει με καταφανέστατο τρόπο ότι η κύρια επιδίωξη του κράτους δεν είναι η ευημερία των δυσπραγούντων, αλλά η βελτίωση των οικονομικών τους κράτους.

Στην συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια να εξηγηθεί πως έχει επηρεαστεί η άσκηση της κοινωνικής εργασίας στις διάφορες υπηρεσίες στην Κύπρο.

2.1 Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας

Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας είναι ο κατ'εξοχήν φορέας παροχής βοήθειας και υποστήριξης των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, ιδρύθηκαν με τη γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας (Νεοφύτου 2011, σελ.174), και σήμερα προσφέρουν πληθώρα υπηρεσιών. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση για το 2012, 21000 άτομα έλαβαν Δημόσιο Βοήθημα, 4500 οικογένειες έλαβαν οικογενειακή συμβουλευτική βοήθεια, ενώ παράλληλα οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας παρείχαν, συντόνισαν και/ή επέβλεψαν μια σειρά υπηρεσιών όπως οι εκθέσεις παραβατικότητας, οι υιοθεσίες, η προστασία θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η προστασία ασυνόδευτων ανηλίκων, καθώς και άλλες πολλές δραστηριότητες (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας 2012).

Πέρα από τις παραπάνω υπηρεσίες, όπως είναι αναμενόμενο, η οικονομική συγκυρία των τελευταίων δύο ετών έχει αυξήσει τον όγκο των περιπτώσεων με τις οποίες καλούνται να εργαστούν οι λειτουργοί των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να ασκήσουν επαρκώς τα καθήκοντά τους (Επίτροπος Διοικήσεως 2012). Τον αυξημένο φόρτο εργασίας έχει επιπλέον

επιφορτίσει η υποστελέχωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας (Λαμπριανίδης 2014), κάτι το οποίο οξύνει ακόμα περισσότερο την ήδη χρονοβόρα διαδικασία εξέτασης οποιωνδήποτε αιτημάτων των πολιτών προς το κράτος και εν συνεχεία δυσκολεύει ή καθυστερεί, αντίστοιχα, την ουσιαστική ικανοποίησή τους.

Μία επιπλέον συνέπεια των συνθηκών οικονομικής ύφεσης είναι οι αλλαγές στην επιδοματική πολιτική της Δημοκρατίας. Για παράδειγμα, μειώσεις υπάρχουν στο Επίδομα Τέκνου και Μονογονεϊκής οικογένειας, όπως και στα επιδόματα που λαμβάνουν οι δικαιούχοι υπήκοοι τρίτων χωρών (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών 2013). Παράλληλα, πέρα από αυτές τις «επίσημες» μειώσεις και περικοπές, λειτουργοί των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας σε ανεπίσημες συζητήσεις που είχαμε μαζί τους ότι ακόμα και εάν δεν έχουν καταργηθεί κάποια επιδόματα, στην ουσία έχει παγώσει η παροχή τους κυρίως λόγω αδυναμίας ικανοποιητικής χρηματοδότησής τους. Βέβαια, για να σταματήσουν να προσφέρονται αυτά τα επιδόματα, οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να καλύψουν αυτήν την αδυναμία της κρατικής μηχανής. Με άλλα λόγια, οι κοινωνικοί λειτουργοί γίνονται συνένοχοι σε αυτή την κατάσταση, καθώς θα πρέπει να έρθουν αντιμέτωποι με τις αρχές τους και αντί να συνηγορήσουν υπέρ των εξυπηρετούμενων, συνηγορούν υπέρ του αδύναμου κράτους. Παρ'όλα αυτά, η ιστορία έχει παραδείγματα κοινωνικών λειτουργών οι οποίοι εργάστηκαν περισσότερο με γνώμονα τη δέσμευσή τους στο συμφέρον του εξυπηρετούμενου παρά στις δεσμεύσεις της οργάνωσης και της κυβερνητικής πολιτικής (Ferguson and Woodward 2009, p.79). Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο και απαιτεί την ύπαρξη δυνατής θέλησης από την μεριά του κοινωνικού λειτουργού, κάτι το οποίο δεν είναι πολύ έντονο στο σημερινό υπάρχον περιβάλλον.

Εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών, η Τρόικα έχει στρέψει την προσοχή της ακόμα και στον τομέα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας. Το Μνημόνιο συναντίληψης επί συγκεκριμένων οικονομικών προϋποθέσεων προβλέπει «την ενοποίηση των υφιστάμενων κοινωνικών παροχών μέσω του εξορθολογισμού τους και μεταξύ άλλων τη συγχώνευση ορισμένων παροχών και τη σταδιακή κατάργηση άλλων, όπως άλλωστε και την βελτίωση της στόχευσης των παροχών» (Υπουργείο Οικονομικών 2013). Γίνεται κατανοητό, λοιπόν, ότι οι αλλαγές οι οποίες πραγματοποιούνται στο τρέχον έτος (και πιο συγκεκριμένα το δεύτερο εξάμηνο του 2014) είναι μεγάλης κλίμακας και κυρίως εστιάζονται στην κατάργηση του Δημόσιου Βοηθήματος και την εισαγωγή του

Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Μια τέτοια εξέλιξη πιθανότατα να είναι θετική, καθώς οι ΥΚΕ δεν θα είναι υπεύθυνες για ένα μεγάλο μέρος της παρούσας εργασίας τους. Ωστόσο, μέχρι σήμερα (Σεπτέμβριος 2014) βρισκόμαστε στο στάδιο στο οποίο όλοι οι δικαιούχοι (υπολογίζονται στους 90000) υποβάλλουν τα δικαιολογητικά τους, προκειμένου να ακολουθήσει η αξιολόγηση και η κατανομή του σχετικού επιδόματος, το οποίο ανέρχεται στα 277 εκατομμύρια ευρώ για το δεύτερο εξάμηνο του 2014 (Αδάμου 2014). Παρόλα αυτά, η γενικότερη φιλοσοφία των συγκεκριμένων αλλαγών έχει ήδη καταφανεί, βασιζόμενη σε φιλελεύθερες πολιτικές, όπως για παράδειγμα η δημιουργία μιας νέας αγοράς παροχής υπηρεσιών, παρόμοια με αυτή που αναπτύχθηκε στα μέσα της δεκαετίας του '80 στη Μεγάλη Βρετανία (Wistow et al. 1992, p.26). Προφανώς, μια τέτοια εξέλιξη θα επιφέρει πολλαπλές αλλαγές στον τρόπο παροχής υπηρεσιών προς τις εκάστοτε ευάλωτες ομάδες, καθώς και στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

2.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση

Στις υπάρχουσες συνθήκες η Τοπική Αυτοδιοίκηση έρχεται αντιμέτωπη με μια σειρά προκλήσεων και δυσκολιών τις οποίες πρέπει να υπερνικήσει. Η οικονομική συγκυρία έχει φέρει σε δεινή θέση πολλούς Δήμους της χώρας (Δαλίτης 2014). Ως επακόλουθο, η Ένωση Δήμων Κύπρου προώθησε τη διεξαγωγή μελέτης που αφορά όλους τους Δήμους της Κυπριακής Δημοκρατίας αναφορικά «με την μείωση του λειτουργικού κόστους των Δήμων, την αύξηση των εσόδων τους και ταυτόχρονα την εξασφάλιση των ποιοτικών υπηρεσιών προς τους Δημότες» (Ένωση Δήμων Κύπρου 2014). Επιπλέον, πέρα από τα οικονομικά δεδομένα και τις πιθανές συνενώσεις Δήμων που προτείνει και προωθεί η Τρόικα (Δαλίτης 2013), το πραγματικό ζητούμενο είναι η ανεξάρτητη και αυτόνομη λειτουργία των Δήμων χωρίς να στηρίζονται στη χρηματοδότηση που λαμβάνουν κάθε χρόνο από το κράτος (Κυριάκου 2014, σελ.15). Βέβαια, γίνεται κατανοητό ότι μια τέτοια κατάσταση δεν μπορεί να συνεχιστεί μέσα στις παρούσες οικονομικές συγκυρίες, αλλά απαιτείται η οικονομική ευελιξία και αυτονομία του κάθε Δήμου. Εννοείται ότι μέσα σε αυτό το πλαίσιο η εργασία και η θέση ενός κοινωνικού λειτουργού μπορεί να είναι καταλυτική και να βοηθήσει στην ενεργοποίηση δυναμικών που μέχρι τώρα δεν είχαν χρησιμοποιηθεί.

Επομένως, είναι σαφές ότι οι συγκεκριμένες συνθήκες επηρεάζουν τη θέση και το ρόλο που έχει να διαδραματίσει ένας κοινωνικός λειτουργός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Άλλωστε, σε μικρές κοινότητες υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα αυτό-οργάνωσης στις οποίες η πρόκληση για την κοινωνική εργασία είναι πώς να σχεδιάσει, να χρηματοδοτήσει, καθώς και να λειτουργήσει προγράμματα για τους πιο αδύναμους (Kelly *et al.* 2010). Πιο συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο παραθέτουμε δύο παραδείγματα, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι αλλαγές που συντελούνται σε δύο Δήμους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το πρώτο παράδειγμα αφορά έναν από τους μεγαλύτερους δήμους της Κύπρου, ο οποίος αδυνατεί να συνεχίσει την λειτουργία κάποιων προγραμμάτων του, από τη στιγμή που οι κρατικές επιχορηγήσεις είναι μειωμένες. Ως αποτέλεσμα, οι κοινωνικοί επιστήμονες του Δήμου (περιλαμβάνοντας και τους κοινωνικούς λειτουργούς) αναγκάζονται να ψάξουν νέες πηγές για την εξασφάλιση νέων πόρων, οι οποίες θα μπορέσουν να συντηρήσουν τα υφιστάμενα προγράμματα/υπηρεσίες. Βέβαια, ακόμα και εάν η εξεύρεση πόρων είναι μέσα στις υποχρεώσεις των κοινωνικών λειτουργών, γίνεται κατανοητό ότι κάτι τέτοιο αποτελεί πλέον πρώτη προτεραιότητά τους, με αποτέλεσμα να αποσπώνται από το κυρίως έργο τους. Επιπλέον, είναι αναγκασμένοι να εμπλέκονται συνεχώς σε περισσότερες προσπάθειες εξασφάλισης πόρων, κάτι το οποίο καθιστά τον ρόλο τους ακόμα πιο στατικό και γραφειοκρατικό.

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά έναν άλλο μεγάλο Δήμο της Κύπρου, ο οποίος μέχρι σήμερα δεν έχει στο οργανόγραμμα του Κοινωνική Υπηρεσία και δεν απασχολεί κοινωνικούς λειτουργούς. Ωστόσο, μέσα από την απασχόληση ενός κοινωνικού λειτουργού στα πλαίσια του προγράμματος «Κοινωνική Εργασία στο Δρόμο» - πρόγραμμα το οποίο χρηματοδότησε για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα το Υπουργείο Εργασίας – καθώς και με την παράλληλη συνεργασία και στήριξη από ακαδημαϊκούς κοινωνικούς λειτουργούς του Πανεπιστημίου Frederick (στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κοινωνική Εργασία και Κοινωνική Διοίκηση») καταφάνηκε η ανάγκη σύστασης μιας Κοινωνικής Υπηρεσίας. Η συγκεκριμένη ανάγκη παρουσιάστηκε καθώς ήρθαν στην επιφάνεια μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων και αναγκών, τα οποία μέχρι εκείνη την στιγμή είτε δεν είχαν γνωστοποιηθεί είτε δεν αποτέλεσαν προτεραιότητα για τον συγκεκριμένο Δήμο. Ως

αποτέλεσμα των παραπάνω παρεμβάσεων, σήμερα γίνεται προσπάθεια να συσταθεί Κοινωνική Υπηρεσία. Με αυτό το παράδειγμα καταδεικνύεται η αναγκαιότητα σύστασης παρόμοιων υπηρεσιών σε όλους τους Δήμους, καθώς είναι σίγουρο ότι οι ανάγκες υπάρχουν, αλλά δεν έχουν τύχει της δέουσας προσοχής.

Τα παραπάνω παραδείγματα περιγράφουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ότι η πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στο τοπικό επίπεδο είναι απαραίτητη και μπορεί να προσδώσει μεγάλο κέρδος και όφελος στον εκάστοτε Δήμο, όπως για παράδειγμα να ξεκινήσουν να υπάρχουν συντονισμένα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας σε τοπικό επίπεδο.. Ακόμα και εάν μέχρι σήμερα αυτή η αναγκαιότητα δεν έχει καταφανεί, θεωρούμε ότι οι υπάρχουσες συνθήκες συνιστούν την καλύτερη ευκαιρία για τους κοινωνικούς λειτουργούς να αναδείξουν το έργο τους και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κάτι το οποίο σήμερα δεν υπάρχει. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι οι παρούσες συνθήκες θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφετηρία και απαρχή για νέες ευκαιρίες.

2.3 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Οι ΜΚΟ, ο τρίτος τομέας της οικονομίας, συχνά καλούνται να καλύψουν τα κενά που παρατηρούνται από τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα στην παροχή υπηρεσιών προς ευάλωτες ομάδες (Worth 2012). Επομένως, η κοινωνία των πολιτών μέσα από τις ΜΚΟ καλείται να διαδραματίσει έναν ουσιαστικό ρόλο στην παροχή υπηρεσιών πρόνοιας, να διευρύνει τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται και να στηρίξει το κράτος στην αντιμετώπιση των αυξανόμενων κοινωνικών προβλημάτων.

Η καταγραφή του ακριβούς αριθμού των ΜΚΟ στην Κύπρο αποτελεί πρόκληση, καθώς δεν υπάρχει μία κεντρική αρχή η οποία μπορεί να προσδιορίσει το πραγματικό μέγεθος του εθελοντικού τομέα πρόνοιας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, σήμερα υπάρχουν 4283 εγγεγραμμένα Σωματεία και Ιδρύματα με βάση τις πρόνοιες του περί Σωματείων και Ιδρυμάτων Νόμο του 1972 (Υπουργείο Εσωτερικών 2014). Πολλά από αυτά παραμένουν ανενεργά ενώ τα περισσότερα δεν δραστηριοποιούνται στους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν διαθέσιμα επιπρόσθετα στοιχεία. Το Γραφείο Επιτρόπου Εθελοντισμού και

Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (2014) σε επικαιροποιημένο κατάλογο καταχωρεί στοιχεία 177 Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων κοινωνικής προστασίας, χωρίς όμως σε αυτό να περιλαμβάνονται τα Συμβούλια Κοινοτικού Εθελοντισμού (ΣΚΕ). Στην Έκθεση Πεπραγμένων του Παγκύπριου Συντονιστικού Συμβουλίου Εθελοντισμού (2011) αναφέρεται ότι ο αριθμός των Οργανώσεων που είναι μέλη του ανέρχεται στα 331 και περιλαμβάνει 6 Επαρχιακά Συντονιστικά Συμβούλια Εθελοντισμού, 270 Τοπικές Οργανώσεις (συμπεριλαμβανόμενου και των ΣΚΕ) και 55 Παγκύπριες Οργανώσεις. Αντίστοιχα, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας για το έτος 2012 επιχορήγησαν με €8.729.000 μέσω του Σχεδίου Κρατικών Χορηγιών σύνολο 286 κοινωνικά προγράμματα που λειτουργούν σε ΜΚΟ (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, 2012, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2012). Πέρα από τα παραπάνω στοιχεία, δεν υπάρχουν άλλες διαθέσιμες πηγές για τα οικονομικά μεγέθη του εθελοντικού τομέα στην Κύπρο (GHK 2010).

Είναι γεγονός ότι η βιωσιμότητα των εθελοντικών οργανώσεων στην Κύπρο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις επιχορηγήσεις του κράτους, κυρίως των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, κάτι το οποίο παραδοσιακά τις καθιστούσε ιδιαίτερα εξαρτώμενες από τον δημόσιο τομέα και τα πολιτικά κόμματα (Civicus 2005). Αυτό αναμένεται να αλλάξει και η επιβίωση πολλών ΜΚΟ απειλείται καθώς για το 2014 η μείωση των κρατικών χορηγιών προς αυτές υπολογίζεται στα 1,5 εκατ. Ευρώ (Παπαλαζάρου 2014). Η επικείμενη μείωση της κρατικής χορηγίας προς τις ΜΚΟ και οι αυξανόμενες απαιτήσεις διεύρυνσης του εθελοντικού τομέα για την αντιμετώπιση των έντονων κοινωνικών προβλημάτων βρίσκει τις εθελοντικές οργανώσεις αντιμέτωπες με πολλές προκλήσεις.

Πρώτον, οι ΜΚΟ καλούνται να διευρύνουν τις πηγές χρηματοδότησης τους πέραν από τις κρατικές χορηγίες και τις ιδιωτικές δωρεές, με την αξιοποίηση ευρωπαϊκών κονδυλίων και τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Αυτό προϋποθέτει τεχνογνωσία και δεξιότητες στον εντοπισμό πιθανών κονδυλίων, αλλά και στη συμπλήρωση αιτήσεων και υλοποίηση προγραμμάτων, οι οποίες φαίνεται ότι απουσιάζουν από μεγάλο αριθμό εθελοντικών οργανώσεων της Κύπρου (GHK 2010).

Άλλη πρόκληση που παρουσιάζει ο εθελοντικός τομέας στην Κύπρο είναι η «ύπαρξη μεγάλου αριθμού οργανώσεων που παρέχουν ακριβώς τις ίδιες υπηρεσίες» (SPES

2009, σελ.218). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι υπάρχουν δύο Οργανώσεις για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες που λαμβάνουν ξεχωριστή κρατική χορηγία, προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες και προγράμματα, ενώ παράλληλα λειτουργούν στον ίδιο δρόμο. Είναι κατανοητό ότι τέτοια παραδείγματα αποδυναμώνουν το κράτος στο να υποστηρίξει ουσιαστικά και πλήρως όλες τις ΜΚΟ. Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας μέσα στο πλαίσιο χρηματοδότησης ΜΚΟ σύμφωνα με το Σχέδιο Κρατικών Χορηγιών του 2014, θα δώσουν προτεραιότητα σε οργανώσεις που «ενισχύουν συμπράξεις και συνέργειες μεταξύ των Φορέων, ώστε να αποφεύγεται ο κατακερματισμός των δυνάμεων και των πόρων» (ΥΚΕ 2014). Τα επίπεδα συνεργασίας μεταξύ των ΜΚΟ ποικίλουν και συμπεριλαμβάνουν παραδείγματα όπως την ανταλλαγή πληροφοριών, την παραπομπή εξυπηρετούμενων, τη χρήση κοινού εργασιακού χώρου, τη διοικητική συνένωση, τη λειτουργία κοινού προγράμματος, και τέλος τη συγχώνευση δύο ή περισσότερων εθελοντικών οργανώσεων σε μία (Guo & Acar 2005). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού και η NGO «Support Centre», οι οποίοι προχώρησαν σε συνεργασία συστέγασης τους, κάτι που τους επέτρεψε να μοιράζονται και εν τέλει να μειώσουν τα λειτουργικά τους έξοδα (ρεύμα, νερό, τηλέφωνα κ.ο.κ.).

Οι κρατικές αρχές θα πρέπει συνεπώς να γίνουν αυστηρότερες στη λήψη αποφάσεων που αφορούν στην επιχορήγηση των εθελοντικών προγραμμάτων, καθώς και στα ζητήματα ελέγχου και διαφάνειας. Ως εκ τούτου, αναδεικνύεται η ανάγκη τόσο οι ίδιες οι εθελοντικές οργανώσεις όσο και οι ΥΚΕ και άλλοι συντονιστικοί φορείς, να επενδύσουν χρόνο και δεξιότητες στην ουσιαστική εφαρμογή της αξιολόγησης προγραμμάτων και μέτρησης της απόδοσης (performance measurement). Οι αποφάσεις για επιχορήγηση θα πρέπει να συνυπολογίζουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο την ευθύνη του κράτους αλλά και την προστασία των εξυπηρετούμενων. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την επίσκεψη της Τρόικας εντοπίστηκαν περιστατικά όπου ΜΚΟ επιχορηγούνταν ενώ δεν πληρούσαν τις προδιαγραφές για λειτουργία των προγραμμάτων τους, ενώ παράλληλα αναφέρθηκαν και μερικά μεμονωμένα περιστατικά κακοδιαχείρισης (Μαρία Αντωνίου, ΕΣΣΕΛ).

Τέλος, τείνοντας οι ΜΚΟ να αναλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην παροχή υπηρεσιών πρόνοιας και να απευθύνονται σε μεγαλύτερο αριθμό ατόμων σε ανάγκη,

τίθεται εύλογα το ερώτημα κατά πόσο ο εθελοντικός τομέας είναι πράγματι στελεχωμένος με το απαραίτητο εξειδικευμένο προσωπικό. Μέχρι σήμερα δεν έχει διενεργηθεί έρευνα η οποία να καταγράφει τους επαγγελματίες που εργάζονται στις ΜΚΟ, τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν ή τις πραγματικές ανάγκες τους για εξειδίκευση ή κατάρτιση. Παράλληλα, θα πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο ο εθελοντικός τομέας τείνει να μην λειτουργεί κάτω από τη φιλοσοφία και την προσέγγιση που παραδοσιακά λειτουργούσε (φιλανθρωπίας), αλλά εξαιτίας των υφιστάμενων αναγκών λαμβάνει μια μορφή επαγγελματικού εθελοντισμού.

2.4 Κοινωνικά Παντοπωλεία

Τα κοινωνικά παντοπωλεία διαδραματίζουν τον τελευταίο χρόνο πρωταγωνιστικό ρόλο για την κάλυψη των βασικών αναγκών πολιτών που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση. Συγκεκριμένα, μετά από το κούρεμα των καταθέσεων και την ένταξη της χώρας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης μεγάλος αριθμός νοικοκυριών έμεινε εκτεθειμένος όσον αφορά την κάλυψη των βασικών του αναγκών. Στην Κύπρο, αν και ανέκαθεν υπήρχαν οικογένειες που ζούσαν στο όριο της φτώχειας, οι ανάγκες τους καλύπτονταν σε μεγάλο βαθμό και από άτυπα δίκτυα στήριξης, κυρίως αυτά της Εκκλησίας, της εκτεταμένης οικογένειας και της κοινότητας, κάτι το οποίο είναι χαρακτηριστικό των χωρών που εμπίπτουν στο Μεσογειακό Μοντέλο Πρόνοιας.

Με τις τελευταίες οικονομικές εξελίξεις, οι αυξανόμενες ανάγκες σε βασικά αγαθά οδήγησε στην κατακόρυφη αύξηση των κοινωνικών παντοπωλείων. Σήμερα λειτουργούν σε Παγκύπρια βάση 32 κοινωνικά παντοπωλεία στα πλαίσια της Εκκλησίας, των Εθελοντικών Οργανώσεων και των Δήμων, από τα 16 που υπήρχαν τον Απρίλιο του 2013 (Μαρία Αντωνίου, ΕΣΣΕΛ). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Επίτροπο Εθελοντισμού, 45000 άτομα, ανάμεσα των οποίων 13000 παιδιά, υποστηρίζονται από τα κοινωνικά παντοπωλεία (Παναγή 2014). Τα κοινωνικά παντοπωλεία παρέχουν αγαθά πρώτης ανάγκης σε άπορες οικογένειες, όπως τρόφιμα, είδη ένδυσης και υπόδησης, παιδικά είδη και, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, έπιπλα. Τα είδη αυτά προέρχονται κυρίως από εισφορές και δωρεές των πολιτών. Δικαιούχοι είναι άπορα άτομα και οικογένειες, δημότες και κάτοικοι του εκάστοτε Δήμου και κοινότητας.

Για τον προσδιορισμό των δικαιούχων το κάθε άτομο ή οικογένεια συμπληρώνει σχετική αίτηση και υποβάλει πιστοποιητικά τα οποία βοηθούν στον προσδιορισμό των πραγματικών αναγκών των αιτούντων. Σχετικά με τη διαδικασία συλλογής προσωπικών δεδομένων η κα Αντωνίου, λειτουργός του Επαρχιακού Συντονιστικού Συμβουλίου Εθελοντισμού Λευκωσίας, ανέφερε ότι μετά από υποδείξεις του Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, όλες οι αιτήσεις των κοινωνικών παντοπωλείων αναθεωρούνται για να τηρηθούν οι διατάξεις περί απορρήτου, σύμφωνα με τον περί Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Νόμο.

Αν και η λειτουργία των κοινωνικών παντοπωλείων ήταν επιτακτική για την άμεση ανταπόκριση στα νέα οικονομικά δεδομένα και για την κάλυψη βασικών αναγκών των ευάλωτων ομάδων, εν τούτοις η γρήγορη σύστασή τους δεν επέτρεψε τον προσεκτικό σχεδιασμό και συντονισμό τους. Επομένως, αυτό το οποίο παρατηρείται σήμερα είναι η αδυναμία ελέγχου και διασφάλισης αφενός της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και, αφετέρου της αναμενόμενης διαφάνειας για αποφυγή της κατάχρησης του θεσμού. Σημαντικές προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν σήμερα τα κοινωνικά παντοπωλεία μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

1. Ανάγκη για συντονισμό: Η έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών παντοπωλείων, καθώς και της έκδοσης κάρτας για κάθε δικαιούχο, οδηγεί συχνά στη «διπλοκάλυψη» αναγκών με άτομα ή/και οικογένειες να απευθύνονται και να λαμβάνουν υπηρεσίες το ίδιο διάστημα από δύο ή και περισσότερα κοινωνικά παντοπωλεία (Μαρία Αντωνίου, ΕΣΣΕΛ). Το Επαρχιακό Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού, αντιλαμβανόμενο τους κινδύνους που περικλείει η έλλειψη συντονισμού, προχώρησε στη δημιουργία της κάρτας κοινωνικής αλληλεγγύης για κάθε δικαιούχο και του λογισμικού προγράμματος «Κιβωτός 13» στην επαρχία Λευκωσίας, το οποίο αναμένεται να επεκταθεί σύντομα και σε Παγκύπρια βάση (Εφημερίδα Εθελοντής 2014). Αυτό πρόγραμμα αποσκοπεί στη δημιουργία μίας βάσης δεδομένων στην οποία θα έχουν πρόσβαση όλα τα κοινωνικά παντοπωλεία και θα περιλαμβάνει όλους τους δικαιούχους που εξυπηρετούνται από αυτά. Ταυτόχρονα, επιτυγχάνεται η ομοιομορφία και η ανάπτυξη μιας κοινής βάσης στη λειτουργία των κοινωνικών παντοπωλείων και η αντιμετώπιση

των περιστατικών διπλοεγγραφών, καθώς και κατάχρησης των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Επιπρόσθετα, ο συντονισμός των κοινωνικών παντοπωλείων προϋποθέτει τη θέσπιση ενός ενιαίου σχεδίου εσωτερικών κανονισμών και διαδικασιών λειτουργίας τους. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού απαιτείται η πραγματική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών, η ευελιξία στη λήψη αποφάσεων, η επανεξέταση και ο επαναπροσδιορισμός των κινήτρων λειτουργίας των κοινωνικών παντοπωλείων, καθώς και ο παραμερισμός πιθανών αντίθετων θέσεων.

2.Επέκταση των υπηρεσιών που προσφέρουν τα κοινωνικά παντοπωλεία: Άλλη πρόκληση για τα κοινωνικά παντοπωλεία της Κύπρου αποτελεί ο επαναπροσδιορισμός της φιλοσοφίας τους από καθαρά παροχή τροφίμων στην ενδυνάμωση και την ανεξαρτητοποίηση των ατόμων που αποστρέφονται σε αυτά, καθώς και στην ψυχοκοινωνική τους στήριξη. Η λειτουργία των κοινωνικών παντοπωλείων πρέπει να είναι προσωρινή και να μη συμβάλει στη «συντήρηση» της φτώχειας. Τα κοινωνικά παντοπωλεία αποτελούν μία ευκαιρία για τον εντοπισμό και στήριξη ευάλωτων ατόμων και ομάδων. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει τα κοινωνικά παντοπωλεία να επεκτείνουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν και να συμπεριλάβουν σε αυτές την παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης των δικαιούχων από επαγγελματίες εντός του προγράμματος ή μέσα από την οργανωμένη παραπομπή των δικαιούχων σε άλλα κοινωνικά προγράμματα και πόρους της κοινότητας. Στην παρούσα φάση αυτό καθίσταται δύσκολο αφού τα πλείστα κοινωνικά παντοπωλεία λειτουργούν συγκεκριμένες ημέρες και ώρες της εβδομάδας, ενώ στηρίζονται κυρίως από εθελοντές.

3. Συζήτηση

Είναι κατανοητό ότι μέσα στις υπάρχουσες οικονομικές συνθήκες γίνεται διακριτή η «αυξανόμενη ποικιλία και συχνότητα εμφάνισης ελλειμμάτων, αδυναμιών και συγκρούσεων» με άμεσο αποτέλεσμα την επιδείνωση των ήδη υπάρχοντων κοινωνικών προβλημάτων (Καλλινικάκη 2011, σελ.13). Σήμερα αναφερόμενοι στην Κύπρο μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η δημόσια μηχανή ίσως να μην είναι σε θέση ή να αδυνατεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε όλες τις υπηρεσίες και τα προγράμματα τα οποία υπάρχουν και λειτουργούν. Έχει υποστηριχθεί ότι η κρίση

αποτελεί ευκαιρία αναδιάρθρωσης του κοινωνικού κράτους, όπως για παράδειγμα ο εξορθολογισμός των παροχών, η σύγκλιση με τα ευρωπαϊκά μοντέλα, καθώς και η προσαρμογή σε νέες κοινωνικές ανάγκες (Κουτσαμπέλας 2013). Άλλωστε, η κοινωνική προστασία (social protection) συνεισφέρει στη μείωση της έκτασης της οικονομικής ύφεσης καθώς και στη σταθεροποίηση της αγοράς εργασίας και την προσωπική κατανάλωση (Basso *et al.* 2011, σελ.2). Επιπρόσθετα, η Κυπριακή Δημοκρατία μέσα στα πλαίσια του Σχεδίου Δράσης μελετάει και εξετάζει την προοπτική αποκέντρωσης εξουσιών από το κεντρικό κράτος προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση με βάση την Ευρωπαϊκή Χάρτα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Γραφείο Επιτρόπου Μεταρρύθμισης της Δημόσιας Υπηρεσίας 2013). Σε αυτήν την περίπτωση και ασφαλώς μέσα σε ένα άκρα φιλελεύθερο περιβάλλον ανταγωνισμού θεωρούμε ότι είναι πολύ πιθανό να συντελεστούν βασικές δομικές αλλαγές, όπως οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας να αρχίζουν να αγοράζουν τις υπηρεσίες, παρά να τις παρέχουν απευθείας οι ίδιες. Οι δομικές αλλαγές που προωθούνται τόσο από την Τρόικα όσο και από την ίδια την Δημοκρατία ευνοούν τη δημιουργία μιας νέας αγοράς στην μορφή των οιονεί αγορών, βασισμένη στη φιλοσοφία και στα βασικά χαρακτηριστικά όπως «καθολικότητα ως προς τις παροχές, δηλαδή δωρεάν υπηρεσίες για όλους, δημόσια χρηματοδότηση στους παρόχους των υπηρεσιών, αλλά υπό τον όρο της επιλογής τους από τους χρήστες» (Παρασκευόπουλος 2008). Μια τέτοια εξέλιξη αποτελεί προϊόν φιλελεύθερης πολιτικής, όπως ήδη συμβαίνει εδώ και χρόνια στον χώρο της υγείας. Αυτή θα μπορούσε να είναι μια πιθανή εξέλιξη, ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να παραβλεφθούν οι αλλαγές που θα συντελεστούν στην άσκηση της κοινωνικής εργασίας, τόσο για τους επαγγελματίες όσο και για τους εξυπηρετούμενους (Jones 2012, σελ.105).

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η δημιουργία μιας αγοράς παροχής υπηρεσιών θα επιφέρει πολλαπλές αλλαγές στον τρόπο παροχής υπηρεσιών προς τις εκάστοτε ευάλωτες ομάδες, καθώς και στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Βέβαια, ένα τέτοιο εγχείρημα θέλει αρκετό χρόνο να αναπτυχθεί, να ωριμάσει και να αποδώσει. Παρ'όλα αυτά, στην περίπτωση της Κύπρου η όλη διαδικασία μπορεί να είναι πιο σύντομη εξαιτίας του μικρού μεγέθους της χώρας. Γι' αυτό το λόγο, θεωρούμε ότι πιθανόν να μην δούμε την ανάπτυξη και ενεργοποίηση νέων ιδιωτικών εταιριών, οι οποίες θα διεκδικήσουν μέρος από την αγορά και παροχή υπηρεσιών, αλλά ίσως αυτή η ανάγκη να καλυφθεί από τις υπάρχουσες μη κυβερνητικές οργανώσεις. Βέβαια, για να

επιτευχθεί κάτι τέτοιο απαιτείται η δραστηριοποίηση, η ενδυνάμωση και ο εκσυγχρονισμός των μη κυβερνητικών οργανώσεων, προκειμένου να διαδραματίσουν αυτόν το ρόλο. Θεωρούμε ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί, και δη εκείνοι με εργασιακή εμπειρία μπορούν να ανταποκριθούν επάξια σε μια τέτοια πρόκληση και να βοηθήσουν ουσιαστικά εκείνες τις οργανώσεις που θα ενδιαφερθούν να συμμετέχουν σε μια τέτοια πρόκληση. Σε αυτές τις συνθήκες, οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να αναδείξουν τη συνεισφορά τους, τόσο στις οργανώσεις όσο και στην ευρύτερη κοινότητα.

Τα παραπάνω δεδομένα μας καταδεικνύουν με τον πλέον απτό τρόπο ότι στις μέρες μας η κοινωνική εργασία καλείται να επαναπροσδιορίσει τη προσέγγιση της όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδά της. Ο Strier (2013, σελ.344) εξηγεί ότι σε περιόδους οικονομικής και κοινωνικής κρίσης ενισχύονται τέσσερις διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού και συγκεκριμένα οι ακραίες μορφές απομόνωσης, η αυξημένη εξάρτηση των ατόμων από τις υπηρεσίες και τους επαγγελματίες πρόνοιας, η πολυεπίπεδη στέρηση και η εσωτερικευμένη καταπίεση (internalized oppression). Προσεγγίσεις όπως η πρακτική εναντίωσης στην καταπίεση (anti-oppressive practice) και η οπτική των δυνάμεων (strengths perspective) πρέπει να βρίσκονται στον πυρήνα της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και συνεργασίας με τους εξυπηρετούμενους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, σε όλους τους τομείς, και σε όλα τα επίπεδα άσκησης του επαγγέλματος, πρέπει να αναγνωρίζουν το ρόλο των δομικών ανισοτήτων στη δημιουργία των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν άτομα, οικογένειες, ομάδες και κοινότητες και να τις αποδοκιμάζουν, και παράλληλα να αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα διαθέτουν δυνάμεις παρά τις αντιξοότητες τις οποίες βιώνουν.

Οι νέες προκλήσεις και αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Κύπρου αποτελούν ταυτόχρονα ευκαιρία αναδόμησης του τρόπου με τον οποίο ασκείται η κοινωνική εργασία και του τρόπου που παρέχονται κοινωνικές υπηρεσίες. Θεωρούμε ότι για να μπορέσει αυτή η διαδικασία να είναι πιο δυναμική και πιο διακριτή από την κυπριακή κοινωνία θα πρέπει οι κοινωνικοί λειτουργοί να κινηθούν προς δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση μας υποδεικνύει ότι θα πρέπει να ξαναγυρίσουμε στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε η κοινωνική εργασία και το οποίο έχουμε παραμελήσει, έχει εκλείψει και δεν συναντούμε πια: Η Κοινωνική Εργασία θα πρέπει να έρθει και να επιστρέψει στον κόσμο, να επιστρέψει στο δρόμο. Ενδιαφέρον

πρόγραμμα είναι αυτό το οποίο προωθεί το Emphasis Foundation, μέσα από το οποίο διάφοροι κοινωνικοί επιστήμονες κυκλοφορούν στους δρόμους της Αθήνας και «κάνοντας καταγραφή των αναγκών ανά περιοχή και στηρίζοντας τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη από άμεση βοήθεια, συνεργαζόμενοι με τους τοπικούς φορείς και επιστήμονες, [...προσπαθούν να βρουν] όσο το δυνατόν πιο οριστικές λύσεις στις ανάγκες και τα προβλήματά τους» (Το Βήμα 2013). Αυτό είναι κάτι που η Κοινωνική Εργασία στο σύνολο της δεν το πράττει πλέον και γι' αυτό το επάγγελμα έχει χάσει την επαφή του με τη «βάση», τις «ρίζες» του. Στην Κύπρο, σύμφωνα με τη Νεοφύτου (2011), οι ρίζες αυτές εντοπίζονται, ιδιαίτερα, στην Κοινωνική Εργασία με Κοινότητες, στην εφαρμογή, δηλαδή, παρεμβάσεων στο πλαίσιο της κοινότητας, στην ενδυνάμωση και ενίσχυση από τον κοινωνικό λειτουργό των δεσμών της κοινότητας και της άτυπης στήριξης ανάμεσα στα μέλη της. Μέσα από την ιστορία της Κύπρου, τους συνεχείς αγώνες και το ρόλο της κοινωνικής εργασίας σε περιόδους κρίσης, αναδεικνύεται η δυνατότητα του επαγγέλματος να συμβάλει καταλυτικά, έτσι ώστε να ανακάμψει η χώρα μας, όπως άλλωστε έκανε και στο παρελθόν, από τις δύσκολες συνθήκες τις οποίες βιώνει. Εάν δεν επιστρέψουμε, όμως, στον δρόμο, στις κοινότητες, δεν θα καταφέρουμε να βρούμε τον δρόμο της ανάπτυξης, ασχέτως από τις οικονομικές συνθήκες τις οποίες βιώνουμε ως χώρα.

Η δεύτερη προσέγγιση μας υποδεικνύει ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να ανανεώνουν διαρκώς τις γνώσεις τους, προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εποχής. Μια πρόταση είναι η παρακολούθηση μεταπτυχιακών προγραμμάτων, τα οποία θα μπορούν να ενισχύσουν τις δεξιότητες των κοινωνικών λειτουργών να εργάζονται σε δύσκολες συνθήκες. Η παρακολούθηση μεταπτυχιακών προγραμμάτων μπορεί να ενισχύσει την εκμάθηση νέων μεθόδων και εργαλείων που χρησιμοποιούνται σε διεθνές επίπεδο. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να δημιουργούνται συνεχώς από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα αλλά και άλλους φορείς ευκαιρίες για συνεχή κατάρτιση των επαγγελματιών σε ζητήματα που άπτονται τόσο της διοίκησης κοινωνικών υπηρεσιών όσο και της κοινωνικής εργασίας στο μικροεπίπεδο. Παράλληλα, οι ίδιοι οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι προϊστάμενοι τους θα πρέπει να αναγνωρίσουν και οι ίδιοι την ανάγκη για δια βίου εκπαίδευση και ανανέωση των γνώσεων τους.

Καταληκτικά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι παρούσες καταστάσεις που βιώνει η κυπριακή κοινωνία είναι πρωτόγνωρες και ανησυχητικές. Ωστόσο, η Κύπρος μέσα από την σύγχρονη ιστορία της έχει αποδείξει ότι έχει καταφέρει να ανακάμψει από αρκετά δύσκολες περιόδους (π.χ. τουρκική εισβολή). Σήμερα, ακόμα και εάν δεν μπορούμε να πιστεύουμε ότι η κοινωνική εργασία θα σώσει την κοινωνία, ωστόσο μπορούμε να ελπίζουμε ότι με την επιστροφή της κοινωνικής εργασίας στις βασικές αρχές της, θα μπορέσει να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο κοινωνικό κίνημα το οποίο θα κινητοποιήσει την ίδια την κοινωνία να επιστρέψει στις βασικές αρχές τις οποίες λησμόνησε. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι η κινητοποίηση αυτής της διαδικασίας θα καταστεί η απαρχή της κοινωνικής αλλαγής και της κοινωνικής προόδου.

4. Βιβλιογραφία

4.1 Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- *Papers in Journals*

- Goldberg, G. S. (2012). “Economic Inequality and Economic Crisis: A Challenge for Social Workers”, *Social Work*, 57 (3), pp.211-224.
- Guo, C., and Acar, M. (2005). “Understanding Collaboration Among Nonprofit Organizations: Combining Resource Dependency, Institutional, and Network Perspectives”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* September, 34 (3).
- Kelly, M., Lauderdale, M. and Landuyt, N. (2010). “Social Work at the Beginning of the Great Recession”, *Professional Development: The International Journal of Continuing Social Work Education*, 13 (1).
- Strier, R. (2013). “Responding to the global economic crisis: Inclusive social work practice”, *Social Work*, 58 (4), pp. 344-353.
- Wistow, G., Knapp, M., Hardy, B. and Allen, C. (1992). “From providing to enabling: Local Authorities and the mixed economy of social care”, *Public Administration*, 70, pp. 25-45.

- *Working papers*

- International Federation of Social Workers (2012). “Final report from the Executive Committee on the Project: The Social Consequences of the Financial Crisis”, cdn.ifsw.org/assets/ifsw_44626-2.doc
- IMF (2013 α). “IMF Statement on Cyprus at the Eurogroup Meeting”, Press Release No. 13/80, March 16, 2013.
- IMF (2013 β). “IMF Statement on Cyprus”, Press Release No. 13/91, March 24, 2013.
- Jones, S. (2011). “Cyprus navy base explosion leaves several dead”, The Guardian, Monday 11 July 2011.
- Plumer, B. (2013). “Europe’s endless recession, in one chart,” The Washington Post, 15 May 2013.
- Reuters (2013). “Cyprus central bank announces 47.5 percent haircut on large Bank of Cyprus deposits”, Tuesday 30 July 2013.
- SPES – Centro di Servizio per il Volontariato del Lazio (2009). “Volunteering Across Europe: organisations, promotion, participation – Greece, Hungary, Austria, Denmark, Cyprus”.
- Trimikliniotis, N. (2013). “The Cyprus Eurocrisis: The Beginning of the End of the Eurozone?”, The Bullet, Socialist Project, E-Bulletin No.790, March 26.
- World Bank (2014). “GDP per capita (current US\$)”, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries/CY?display=graph>
- Xydias, A. (2013). “Cyprus Stocks Fall as Market Opens After Two-Week Hiatus”, Bloomberg, 2 April 2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-04-02/cyprus-stocks-fall-as-market-opens-after-two-week-hiatus.html>
- Zenios, S. A. (2013). “The Cyprus debt: perfect crisis and a way forward”, The Wharton School, University of Pennsylvania, Working paper #13-09, version of 13/3/13, <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/13/13-09.pdf>

- *Books/Studies*

- Balls, A. (2013). *PIMCO Cyclical Outlook for Europe: Rising Political Risk and Ongoing Economic Weakness Challenge a Difficult Journey to Recovery*, PIMCO, March 2013.
- Basso, G., Dolls, M., Eichhorst, W., Leoni, T. and Peichl, A. (2011). *The Effects of the Recent Economic Crisis on Social Protection and Labour Market Arrangements across Socio-Economic Groups*, Prepared for IZA, IZA DP No. 6080.

- CIVICUS (2005). *An assessment of civil society in Cyprus*, Management Centre of the Mediterranean & Intercollege.
- Ferguson, I. and Woodward, R. (2009). *Radical Social Work in practice: Making a difference*, Bristol: The Policy Press.
- GHK (2010). *Study on Volunteering in the European Union – Country Report Cyprus*, Study on behalf of the European Commission (Directorate-General for Education and Culture), Published on 17 February 2010, http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_cy_en.pdf
- Hutchison, E. D. (2010). *Dimensions of Human Behavior: The Changing Life Course*, 4th edition, USA: SAGE Publications.
- Pashardes, P. and Pashourtidou, N. (2013). *Output loss from the banking crisis in Cyprus*, The Independent Commission on the Future of the Cyprus Banking Sector, June 2013, <http://www.icfcb.org/wp-content/uploads/2013/10/Cost-of-the-Cyprus-banking-crisis.pdf>
- Spaneas, S. (2012). “Reading the past, understanding the present and predicting the future: the Cypriot Social Work Case”, in *Social work around the world V: Building the Global Agenda for social work and social development*, Nigel Hall (ed).International Federation of Social Workers, <http://www.ppgssufpb.com.br/wp-content/uploads/2012/07/Livro-Social-Work-Around-the-World-.pdf>
- Triseliotis, J. (1977). *Social Welfare in Cyprus*, London: ZENON.
- Zastrow, C. (2014). *Introduction to Social Work and Social Welfare. Empowering People*, 11th Edition, Belmont, CA: Brooks/Cole CENGAGE Learning.

- *Papers in edited books*

- Brown, T. and Yates, N. (2011). “Choice, Empowerment, Personalisation: taking forward public services in a recession”, in Richardson, J. (ed.), *From Recession to Renewal. The impact of the financial crisis on public services and local government*, Bristol: The Policy Press.

- *Unpublished work*

- CNA (2014). “Unemployment in Cyprus in December”, 31 January 2014, <http://www.cna.org.cy/webnewsEN.asp?a=9a9588641891475aa676b767071328d8>

4.2 Ελληνική βιβλιογραφία

- *Εργασίες σε συλλογικούς τόμους*

Jones, C. (2012). «Η Μετάλλαξη της Κοινωνικής Εργασίας: το Βρετανικό Μοντέλο», στο Ιωακειμίδης, Β. (επιμ.), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη*, Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Ίων.

Νεοφύτου, Μ. (2011). «Η εξέλιξη της Κοινωνικής Εργασίας στην Κύπρο», στο Καλλινικάκη, Θ. (επιμ.), *Εισαγωγή στην θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

- *Βιβλία/Μελέτες*

Βενιέρης, Δ. (2001) *Εισαγωγή στην Κοινωνική Πολιτική & την Κοινωνική Διοίκηση*, σελ.34-35.

Γραφείο Επιτρόπου Εθελοντισμού και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (2014). *Παγκόπριος κατάλογος εθελοντικού κινήματος και Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων*, http://www.volunteercommissioner.gov.cy/volunteer/volunteer.nsf/voco13_gr/voc_o13_gr?OpenDocument

Γραφείο Επιτρόπου Μεταρρύθμισης της Δημόσιας Υπηρεσίας (2013). *Σχέδιο Δράσης για τη Μεταρρύθμιση της Δημόσιας Υπηρεσίας*, Λευκωσία: Κυπριακή Δημοκρατία.

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών (2013). *Το Υπουργικό Συμβούλιο καθόρισε τα επιδόματα που λαμβάνουν οι υπήκοοι τρίτων χωρών στην Κύπρο*, Λευκωσία, 18 Ιουλίου 2013.

Επίτροπος Διοικήσεως (2012). *Έκθεση Επίτροπου Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με τη μη ανταπόκριση Δημόσιων Υπηρεσιών στις τηλεφωνικές κλήσεις πολιτών*, Λευκωσία, 22 Φεβρουαρίου 2012.

Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Φεβρουάριος 2014). *Unemployment Statistics*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics

ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ (2014). *Έρευνα ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ – «Εισόδημα – Δαπάνες Νοικοκυριών*, 23 Ιανουαρίου 2014, <http://www.gsevee.gr/meletes/342-2014-01-23-13-03-18>

Καλλινικάκη, Θ. (2011). *Εισαγωγή στην θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Κουτσαμπέλας, Χ. (2013). *Κοινωνικό Κράτος και Κρίση με έμφαση στις ανισότητες ανάμεσα στα φύλα*, Κέντρο Οικονομικών Ερευνών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία, 3 Απριλίου 2013.

Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού (2008). Προφίλ και Ιστορικό, http://www.volunteerismcc.org.cy/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=111

Παγκύπριο Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού. (2011). *Έκθεση Πεπραγμένων του 2011*. Κύπρος – Λευκωσία.

Πρεσβεία της Ελλάδος στην Κύπρο (2012). *Επί καταστάσεως κυπριακής οικονομίας και αναπτύξεως των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων Ελλάδος – Κύπρου*, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων.

Ρόμπολης, Σάββας (2013). *Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος. Από το κράτος πρόνοιας στο κράτος φιλανθρωπίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2014). *Εγγεγραμμένοι Άνεργοι Φεβρουάριος 2014*, <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/5E7A3DFBDDCAD839C2257C350046848F?OpenDocument&sub=2&sel=1&e=&print>

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2012). *Εγγεγραμμένοι Άνεργοι, Φεβρουάριος 2012*, <http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/00DEE2FBFA492867C225795300357B56?OpenDocument&sub=2&sel=1&e=&print>

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας. (2008). *Ο ρόλος των αρχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην προώθηση πολιτικών φροντίδας για τη συμφιλίωση επαγγελματικού και οικογενειακού βίου*. Κύπρος: Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας.

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2013) *Ιστορικό*, http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlhistory_gr/dmlhistory_gr?OpenDocument

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2012) *Ετήσια Έκθεση Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας 2012*, Λευκωσία: ΥΚΕ.

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2014) *Σχέδιο κρατικών ενισχύσεων ήσσονος σημασίας των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, βάσει του Κανονισμού 360/2012 της Επιτροπής για την παροχή Υπηρεσιών Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ) (γνωστού ως De Minimis)*, <http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/All/6D758FF5E541A873C2257921002F19C3?OpenDocument>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2012). Ετήσια έκθεση 2012, Λευκωσία: Κυπριακή Δημοκρατία.

Υπουργείο Εσωτερικών (2014). Κατάλογος Εγγεγραμμένων Σωματείων και Ιδρυμάτων, <http://www.moi.gov.cy/moi/moi.nsf/All/EB27634CFA8868DAC2257B5D002CAF58?OpenDocument>

Υπουργείο Οικονομικών (2013) *Επικαιροποιημένο Μνημόνιο Συναντίληψης Επί Συγκεκριμένων Οικονομικών Προϋποθέσεων*, Δεκέμβριος 2013, Λευκωσία: Κυπριακή Δημοκρατία.

- *Εφημερίδες*

Αδάμου, Μάριος (2014) *Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα για 90 χιλιάδες δικαιούχους*, Η Σημερινή, Κυριακή 22 Ιουνίου 2014.

Βήμα (2013). *Εμφασις: Κοινωνική Εργασία στο δρόμο*, Το Βήμα, 26 Ιουνίου 2013.

Δαλίτης, Φ. (2014). *Οδηγούνται σε οικονομικό αδιέξοδο οι δήμοι τη φετινή χρονιά*, Ο Φιλελεύθερος, Παρασκευή 3 Ιανουαρίου 2014,

Δαλίτης, Φ. (2013). *Αναδιοργάνωση εδώ και τώρα*, Ο Φιλελεύθερος, Παρασκευή 24 Μαΐου 2013.

Εφημερίδα ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ (Μάρτιος 2014). *Η «Κιβωτός 2013» επεκτείνεται σύντομα σε παγκύπρια βάση*, Επαρχιακό Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού Λευκωσίας.

Ένωση Δήμων Κύπρου (2014). *Μελέτη της Ιταλικής Εταιρείας Notoria για τους Δήμους της Κύπρου*, Ανακοίνωση Τύπου, Τετάρτη 15 Ιανουαρίου 2014.

ΚΥΠΕ/ΑΠΕ (2013). *Αρχισε η συζήτηση του Προϋπολογισμού το 2014*, Πολίτης, Τετάρτη 18 Δεκεμβρίου 2013.

Κυριάκου, Ζ. (2014). *Τι δήμους θέλουμε στην Κύπρο;* Ο Φιλελεύθερος, Δευτέρα 3 Μαρτίου 2014.

Λαμπριανίδης, Δ. (2014). *Υποστελέχωση Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας*, Ο Φιλελεύθερος, Δευτέρα 27 Ιανουαρίου 2014.

Παναγή, Μ. (2014). *45.000 άνθρωποι επιβιώνουν από τα κοινωνικά παντοπωλεία*. Ο Φιλελεύθερος, Δευτέρα 26 Φεβρουαρίου 2014.

Παπαλαζάρου, Ν. (2014). *Το ξήλωμα του κοινωνικού κράτους*. Ο Φιλελεύθερος, Δευτέρα 31 Μαρτίου 2014.

Παρασκευόπουλος, Χ.Ι. (2008). *Κράτος ή/και «οιονεί αγορές»; Η εισαγωγή συνθηκών ανταγωνισμού στους χώρους της δημόσιας υγείας και της δημόσιας εκπαίδευσης*, Βήμα Ιδεών, 5 Δεκεμβρίου 2008.

Signalive/ΚΥΠΕ (2012). *Επιδόματα για δίαιτα και πάνες ακράτειας σε λήπτες δημοσίου βοηθήματος!*, Τρίτη 16 Οκτωβρίου 2012, <http://www.sigmalive.com/archive/news/local/532274>

- Συνέντευξη

Αντωνίου, Μ. (Μάρτιος 2014). Λειτουργός Συντονιστικού Συμβουλίου Εθελοντισμού Λευκωσίας. Προσωπική Συνέντευξη.